

odnosno velikog početnog slova, i to na istoj stranici. Isto tako na str. 83., red. 6. odozdo napisano je Gospod, a na str. 104., red. 12. gospod. Opet nekonsekventnost.

4. Str. 85., red. 5. — *per beatum Vladimirim* prevedeno je po blaženom Vladimiru, a na istoj stranici, u retku II. *beati Vladimiri* postaje svetog Vladimira. Trebalo je oba puta *beatus* prevesti ili blaženi ili sveti.
5. Str. 89., red. 22. — U latinskom je tekstu *Dobroslavus*, a u prijevodu Dragoslav.
6. Str. 94., red. 9. i 10. odozdo — Ničifor. Kod nas je to ime uobičajeno u obliku Nikefor ili Nikifor, kako piše Šišić.
7. Str. 95., red. 9. odozdo — Zašto se *Goyslavus* iz latinskog teksta u prijevodu pretvorio u Vojislava, kad se na drugim mjestima *Goyslavus* prenosi kao Gojislav?

Time završavam. Mogao sam iznijeti još neke primjedbe, ali neću da duljim. Da su prevodioci bili nešto pažljiviji, njihov bi prijevod zacijelo bio bolji. Nadam se, da će se to ostvariti u eventualnom drugom izdanju Ljetopisa našeg popa Dukljanina.

V. Gortan, Zagreb.

ИСТОРИЈА ГРЕЧЕСКОЈ ЛИТЕРАТУРЫ, I. Изд. Акад. наука СССР, Инш. свеш. књижевности „М. Горки“, Москва—Лењинград, 1946, стр. 487.

Ова књига може се сматрати као почетак крупних, капиталних радова совјетске науке на пољу класичне филологије. Њен значај је двострук: с једне стране, она долази после читавог низа мањих дела из античке историје, грчке и римске књижевности, која више важе као монографије и уџбеници него као права научна изучавања, а с друге стране она се јавља као пандан великим студијама о античким књижевностима на западу Европе, где се предмет науке о књижевности није третирао у светлости марксистичко-лењинске теорије, те их она тиме надмашује. Стога сматрамо да је њена појава недовољно запажена у нашој јавности, тј. није довољно указано ни на њене позитивне особине, ни на њене недостатке.

Иако у предговору редакције то није изрично наглашено, ова „Историја грчке књижевности“ обухватиће вероватно три свеске. У овој, првој, изложени су еп, лирика и драма класичног периода; у другој свесци биће изложена проза класичног периода и, по свој прилици, књижевност александриског периода, док би трећа свеска имала свакако као предмет грчку књижевност из римског доба, „прелазну књижевност“ и књижевност Византије.

Као што се види, новина овог дела је у томе што оно обухвата не само античко него и византиско доба. Да ли је то правилно, потребно и корисно? То се образлаже на 7 страни ове књиге: „Византија је играла истакнуту улогу у развоју Западне и нарочито Источне Европе. Треба памтити да су „религија и цивилизација Русије — византиског порекла“ и да је било време када су се Бурђијанска, Јерменија, Кијевска и Московска Русија налазиле под дуготрајним утицајем византиске културе. Сасвим је природно да најважнија питања византиске књижевности подлежу нашем детаљном изучавању“. Ми бисмо могли додати да су ови разлози још већи за Јужне Словене и да ће обрада византиске књижевности бити и за нас од великог значаја.

У погледу опсега дела и распореда његовог обимног материјала може се учинити једна крупнија замерка, то јест, да се обрада грчке прозе VI и V века оставља после лирике и драме, а не излаже исто-

времено, иако се хронолошки добрим делом поклапа с њима. Ово се тим пре може замерити што се чак и на Западу отступа од овог раније уобичајеног шаблонског начина да се прво изложи целокуина поезија класичног периода и то редом, еп, лирика, трагедија и комедија, па затим проза, историја, филозофија и беседништво.

Научни апарат, којим се снабдевају дела овакве врсте (преглед рукописа, схолија, издања, превода, најглавнија научна литература, библиографија), остављен је за последњу свеску услед техничких разлога, што има и своју незгодну страну с обзиром на то да следеће свеске не следе одмах за првом.

У књизи је правилно подвучена и околност да сва историја књижевности на грчком језику од најстаријег времена па до данас чини целину (стр. 21), тако да је „јединство историје грчке књижевности у трајању од скоро три хиљаде година неоспорна чињеница“ (стр. 22).

У вези са распоредом грађе треба истаћи периодизацију грчке књижевности како је она извршена у овом крупном научном раду. Разумљиво је да она доста отступа од периодизације каква је била до сада у делима те врсте, пошто се овде аутори држе принципа историског материјализма.

Периодизација је овако изведена (в. стр. 22—24): антички период (од VIII—VII в. пре н. е. до IV в. н. е.), прелазни период „позне антике“ (IV—VI в.), византиски период (од VI до XV в., од Јустинијана до пада Цариграда), период турског господства (1453—1829) и период политичке независности Грчке (од 1829 г.). Антички период је, опет, подељен на: архајски, који се завршава с првом четвртином VII века; класични, који се завршава с трећом четвртином IV в. пре н. е.; јелинистички, који се завршава трећом четвртином I в. пре н. е. и римски, који траје до почетка IV в. наше ере.

Нова атичка комедија није обрађена у овој свесци него је задржана за другу, где ће бити изложен јелинистички период, који почиње са добом Александра Великог, а када она достиже своје цветање и своју кулминацију.

Заслужује пажњу нарочито објашњење „прелазног периода“: „У садашњем раду грчка књижевност IV—V в. наше ере третира се као „прелазни период“ од робовласничког друштва у феудално, које се оформљује тек у Јустинијановој империји (527—565 г.) и достиже процват тек у XI веку . . . У IV—VI веку античке књижевне традиције налазе се још у пуној снази“ (стр. 8).

Да видимо садржину ове, прве, свеске. Ту прво долази предговор чланова редакције, затим „Увод“, па онда три одељка (еп, лирика, драма). С обзиром на замашност подухвата да се напише опширна историја овако развијене књижевности, природно је да би то у многе премашило снагу једног човека и стога је за обраду овог дела мобилисан читав колектив аутора, од којих се неки већ не налазе међу живима (Шестаков, Покровски, Новосадски).

Већи део „Увода“ написао је Б. В. Горнунг, а мањи део С. П. Шестаков; у писању одељка „Еп“ узели су учешћа, поред поменутих, М. М. Покровски (VII глава) и С. И. Радциг; цео одељак „Лирика“ написао је Н. И. Новосадски; одељак „Драма“ написао је такође више аутора, од којих је део о комедији написао И. И. Толстој.

Према томе ово је дело плод заједничких напора неколико стручњака, као што је то обичај у Совјетском Савезу.

Треба нарочито подвући значај „Увода“, који са својих 60 страна претставља у ствари читав раздељак. Довољно је погледати наслове његових глава и поглавља, да би се видела тематика историје грчке књижевности и методи њеног проучавања.

Обрада историје ма које књижевности у светлости марксистичко-лењинске теорије има нарочити значај, а кад се ради о грчкој књижевности, под чијим су се утицајем и узором развиле многе европске, па и ваневропске књижевности, онда овај значај постаје још већи.

У књизи се, на првом месту, даје потребан преглед реалне подлоге, то јест опис економских, социјалних, политичких и културних прилика које претходе или условљавају развитак дате књижевне епохе или појаве, у чијем се крилу формирају крупне књижевне личности или настају и развијају се нови књижевни родови. Пример за ово је глава „Век Софокла и Еврипида“, где су свестрано приказане околности које су условиле бујно цветање уметности и књижевности Перикловог доба.

Идући за материјалистичким схватањем историје, писци расматрају стару историју грчког народа као израз робовласничког друштва где књижевност, као и свака друга друштвена наука, постаје на тлу класних борби. Класични период грчке књижевности, као и целокупни интелектуални развитак Грчке, најбољи су доказ за тврђење да књижевност има класни карактер. „Робовласништво је утиснуло печат на сав развитак старе грчке књижевности и несхватање или нежељење да се схвати ова чињеница неминовно води унакажавању историске перспективе, нетачном схватању самих књижевних појава, брисању њихових корених разлика од појава нових европских књижевности“ — каже се на страни 25.

Изражују гледишта појединих научника о дотичном питању или проблему и дајући своје мишљење о њима, аутори ове књиге имају згодан повод да полемису са претставницима буржоаске науке и да критикују њихове погледе. Из појмљивих разлога научници буржоазије су често подбацивали у својим интерпретацијама и закључцима, јер су стојали претежно на идеалистичкој тачци гледишта и нису ствари третирали дијалектички. „Историју старе Грчке расматрали су са тачке гледишта капиталистичког друштва (Пелман, Ед. Мајер и др.), а у резултату и античку књижевност су почели третирати са тачке гледишта њеног утиска на човека овога друштва“ (25 стр.).

Затим се истиче како је модернизовање старе грчке књижевности узело доста маха код појединих аутора, као што је, на пример, Ф. Ф. Зелински, чија се концепција одбацује као свесно супротстављање правом научном, историском проучавању старе грчке књижевности. Али се, поред критике погрешака, одаје и признање оним буржоаским научницима који су одиста постигли резултате у области класичне филологије, као што је Виламовиц и други.

Лепо је истакнуто да почетак грчке књижевности има корен у народном стваралаштву — фолклору (в. стр. 56). Нарочито место дато је значају улоге митологије у стварању грчке књижевности, „коју су раније расматрали ван везе са генетичким проблемима, са социјалним условима у којима је живео првобитни човек“ (стр. 59).

За разлику од поступака буржоаских историчара грчке књижевности, за које је грчка „преисторија“ била чудо и који су „микенски“ период остављали археолозима на проучавање, овде се сви ти проблеми третирају историски, исказује се мишљење да је и књижевност код Грка настала, развијала се и усавршавала поступно, сагласно старој изреци: *Fuerunt ante Homerum poëtae*. Међутим, изненађује нас чињеница да аутори скоро ништа не кажу о утицају Старог Истока на постанак и развитак грчке књижевности.

Опсежност и свестраност проучавања, којима се одликује ово дело, виде се нарочито код третирања „Хомеровог питања“. Не само да је ту дат преглед целокупне науке о Хомеру, почев од антике па преко хуманизма до савременог доба, него се такође дају упоређења са епским делима у целој светској књижевности, тако да аутори помињу, поред осталог, и народну јуначку поезију Срба и других Јужних Словена (стр. 104—105, 120).

Поводом постанка чувених спева „Илијаде“ и „Одисеје“ изражава се мишљење да су они резултат творачког рада дугог низа поколења (стр. 55).

Истичући велики значај прехомеровског стадијума грчког епа, аутори дају претпоставку да су се такозвани Хомерови спегови зачели и развили у позно-микенском периоду, када се грчка народност формирала у својим етничким особеностима на територији целе Грчке. Па ипак, нама и даље остаје необјашњено како се могло доћи до композиције тако савршених дела каква су „Илијада“ и „Одисеја“.

Слично томе како је дато много места Хомеру тако је посвећена и велика пажња и четворици великих претставника драме: Есхилу, Софоклу, Еврипиду и Аристофану. Али то још не значи да је о њима доста речено, а поготову да је све осветљено са гледишта дијалектичког и историског материјализма.

Као пример нетачног историског претстављања и модернизације наводи се случај Бухолца (стр. 330): „Расматрајући случајеве сједињења владарске власти с влашћу народа, Бухолц је направио закључак да је Есхилов идеал била умерена монархија. Буржоаски научник је, на тај начин, приписао Есхилу идеал уставне монархије својствене његовом времену. Сликајући свет херојске прошлости Бухолц га је обојио цртама свога доба и Есхиловом владару приписао буржоаско-либералне особине.“

Писци су добро радили што су се држали оних места где класици марксизма-лењинизма говоре о античкој књижевности и култури. Њихови цитати понекад заузимају читаве стране, као што је на пр. карактеристика робовласничког поретка на стр. 24 или Марксово тумачење античке уметности у вези са митологијом из „Критике политичке економије“ (стр. 56—57). Овакав начин рада је на своме месту. Међутим, примена ових поставки на конкретне теме и проблеме није тако лака ствар. Аутори често пута не одговарају томе задатку у свему, него само указују пут којим би требало ићи. Разлог томе је то што још нису довољно обрађена у светлости марксизма—лењинизма многа посебна питања.

Ова „Историја грчке књижевности“ има и друге позитивне особине. У њој се, на пр., дају паралеле најстаријих књижевних мотива, почев од свог изворника, старе грчке књижевности, па кроз читаву светску књижевност све до данас. Такав је случај са мотивом о бесмртности песника, који потиче од грчког песника елегија Теогниса, па прихваћен од римских песника, Хорација и других, долази у новије европске књижевности, све до Пушкина.

Поклоњена је нарочита пажња античком наслеђу и његовом утицају на књижевности европских народа, а нарочито руског народа, као и осталих народа СССР. И не само то. Наглашено је да ће се у једној од идућих свезака, између осталог, подвући улога коју су вршили Словени, Јермени и Ђурђијанци у стварању византиске културе.

Да се осврнемо још на једну навикку совјетских аутора: они и цитате и научни материјал дају што је више могуће на руском језику, а за стихове дају адекватне руске преводе. Мада ова демократска тенденција има и добрих страна, јер на тај начин научно дело постаје приступачније широј читалачкој публици и масама радног народа, ми ипак сматрамо да у научним делима овакве врсте цитате треба давати у оригиналу, уз који ће доћи њихов превод на свом језику.

Међу друге недостатке књиге долази и то што литература из последњих година није потпуно прикупљена, за шта аутори наводе као сметњу ратне прилике. Затим, целокупно градиво није могло бити ни сасвим срећено, а камо ли осмотрено и осветљено на задовољавајући начин.

Најзад, треба поменути и врло добру техничку опрему ове књиге. Она је снабдевена великим бројем разних слика, које су добро распоређене и лепо илуструју материјал који се третира. Пада у очи да у књизи скоро и нема штампарских погрешака.